

Miloš STIJEPOVIĆ

O RISANSKIM STIJEPOVIĆIMA

Ključne riječi: Stijepovići (bratstvo), Stijepovići (naselje, zaselak Risna), Risan, Stijepo Stijepović, Peraški boj, Mletačko-turski ratovi, Vidovići (bratstvo u Risnu), Miletići (bratstvo u Gornjim Ledenicama).

*Slika 1 Porodični grb iz grbovnika risanskih porodica
(Privatna kolekcija porodice Rašković u Rimu)*

Stijepovići su jedna od najstarijih porodica u Risnu. Prezime je patronimskog karaktera i potiče od ličnog imena Stijepo koje je bilo često u srednjem vijeku, naročito na prostorima Dalmacije, Hercegovine i Crne Gore. Porodično predanje govori da su se trojica braće Stijepo, Vido i Mileta doselila iz Hercegovine, najvjerovatnije tokom XVI vijeka. Od Stijepa su nastali Stijepovići, od Vida - Vidovići, a od Milete - Miletici. Stijepovići i Vidovići su se nastanili u Risnu na lokalitetima Pelinica (koja se kroz stare karte navodi kao mjesto Stijepovići) i Grudine, dok su Miletici naselili Gornje Ledenice iznad Risna. Svi slave istu krsnu slavu, Arandelovdan (21. novembar). Za Miletice je poznato da su najstarije bratstvo na Ledenicama¹, gdje su se naselili po navodima početkom XVII vijeka, prije velikog naseljavanja sjeverozapadnog dijela Boke tokom i poslije Morejskog rata (1684-1699). Najstariji pomen Stijepovića u Risnu vezuje se za ime risanskog kneza *Vukašina Stijepovića*² početkom XVII vijeka. U zapisima se navodi kao knez Vojo, Vujo Stijepov, Vujo Rišnjani, Vuko Stijepov i Vukašin Stijepov. Njegovo prisustvo je zabilježeno 13. decembra 1608. i 1613. godine prilikom pokušaja organizovanja ustanka protiv Osmanskog carstva pod vođstvom patrijarha Jovana Kantula (pečki patrijarh u periodu 1592-1614).

I pored toga što je, zbog pokušaja organizacije ustanka, ubijen patrijarh u Carigradu 1614. godine, kneževi i glavari sa teritorije današnje Crne Gore i okoline nastavili su da se organizuju, pa je zabilježen sastanak već 15. jula 1614. godine u Risnu u kući kneza Voja, oca kneza Marka.³ Sličan skup održan je 11. novembra 1620. u Beogradu, kojem je takođe, prisustvao Vujo Rišnjani. Vujo se pominje i u dokumentu od 13. juna 1624. godine kada je u ime dizdara potpisao potvrdu da sela Strp i Lipci ostaju u mletačkoj vlasti³.

Stijepovići su dali značajan doprinos prilikom Peraškog boja 15. maja 1654. godine. Braća *Sladoje i Stjepan Stijepović* iz Risna uspjeli su dan ranije da dojavu trećem bratu Petru Stijepoviću, koji se preselio u Perast, o planiranom napadu Mehmed-age Rizvanagića sa vojskom.⁴ Zahvaljujući njima bilo je dovoljno vremena da kapetan Perasta, Krsto Visković organizuje odbranu. Petar Stijepović je prešao u katoličku vjeru i od njega su nastali tamošnji Stijepovići koji su afilirani u kazadu Čizmaj.

Svi prethodni navodi su u nesaglasju sa tvrdnjom Save Nakićenovića

¹ Drašković Nebojša, Risansko zaleđe početkom XX vijeka, *Boka : zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti*, Herceg Novi, 21-22, 1999, str. 260.

² Drobnjaković, Lazar J., *Risani i stare risanske porodice*. Dio prvi, Beograd, 2003, str. 90; dio drugi, str. 312.

³ Ugolini, Luigi M., *Pagine di storia Veneta ai tempi di Scandarberg e dei suoi successori*, 1934, str. 26-36, Documento II.

³ Stanojević, Gligor, Prilozi proučavanju istorije Boke Kotorske u prvoj polovini XVII vijeka, *Istorijski zapisi*. Podgorica, 1965, XXII.

⁴ Milošević, Miloš, *Boka Kotorska, Bar i Ulcinj od kraja XV do kraja XVIII vijeka*, Podgorica, 2008, str. 72.

da su Stijepovići došli iz Banjana 1692. godine⁵ i upućuju da je pogriješio bar za 100 godina. Što se tiče mjesta odakle su doselili u Risan, nije isključeno da su to Banjani. Međutim, osim Save Nakićenovića nema drugog izvora koji spominje ovo mjesto. Opšte prihvaćeno stanovište u porodičnom predanju među porodicama Stijepovć, Vidović i Miletić jeste da je u pitanju Hercegovina, ali bez navoda konkretnog mjesta, osim pojedinih Vidovića koji misle da je to Gacko. Neki od njih tvrde da su se, prilikom migracije iz Hercegovine, prvo doselili u Markovinu kod Čeva, gdje su kratko boravili, pa se odatle uputili ka Risnu. Ova pretpostavka ima smisla pošto je više hroničara zapisalo da su Miletici došli na Ledenice sa Čeva, što se potpuno uklapa u priču. Pojedini Vidovići smatraju da je postojao i četvrti brat Jovo koji je ostao u Markovini, od koga su nastali Jovovići iz Markovine. Međutim, Jovovići iz Markovine potiču od Ozrinića - Cauševića što je već dokazano Y-DNK testiranjem, tako da ova tvrdnja nekih Vidovića nije tačna.

Fon Rosenfeld je u svom kratkom opisu plemićkih porodica iz Risna naveo da su Stijepovići starobosanskog roda⁶, što odgovara tezi o njihovom hercegovačkom porijeklu. Sintagma starobosanski rod se najvjerovatnije odnosi na Kraljevinu Bosnu, čiji je integralni dio bila Hercegovina od poraza Nikole Altomanovića 1373. godine do odvajanja Stefana Vukčića Kosače i stvaranja posebnog vojvodstva 1448. godine (današnji kolokvijalni naziv za tu oblast je Stara Hercegovina).

Takođe, postoji teorija da su Stijepovići starinom iz Perasta od roda Stijepković. Bratstvo Stijepković je živjelo u Perastu tokom XV vijeka, kada je zbog "prokletstva" moralo da promijeni prezime. Najprije su se prozvali Markovići pa poslije toga Martinovići (od kojih je čuveni pomorac i matematičar Marko Martinović). Dalje se smatra da se dio porodice nastanio u Risnu, izbacio slovo k iz prezimena i prešao na pravoslavlje (Risan je u to vrijeme bio pod turskom vlašću). Ova teorija je najmanje vjerovatna iako se hronološki poklapa jer ne odgovara porodičnom predanju.

Mletačka republika je dodijelila plemstvo Stijepovićima, kao i većini Starorishnjana zbog značajnog doprinosa u borbi protiv Osmanlija. Oni su učestvovali u svim mletačko-turskim ratovima do konačnog oslobođenja Risna od Osmanlija 1684. godine i preuzimanja grada od strane mletačke vlasti. Za narednih 113 godina vladavine Mletačke republike, koja je konačno uspjela da objedini sve teritorije Boke, Mlečani nijesu zaboravili porodice koje su im pomogle da dođu do proširenja teritorija. Koje su to porodice može se vidjeti iz fon Rosenfeldovog spiska 25 plemićkih porodica iz Risna. Za neke porodice ovo je jedini zabilježeni trag o njihovom postojanju u ovom mjestu. Ipak, za većinu sa ovog popisa je opštepoznato da su dugo živjele u Risnu, neke i do današnjih dana,

⁵ Butorac Pavao, *Gospa od Škrpjela*, Sarajevo, 1928.

⁶ Von Rosenfeld, Carl Georg Friedrich Heyer, *Der Adel des Königreichs Dalmatien*, 1873.

da su učestvovala u društveno-javnom životu grada što svjedoče drugi historijski izvori. Koliki je značaj fon Rosenfeld dao Risnu govori činjenica da se od ostalih bokeljskih gradova jedino pominje Kotor i heraldika kotorskih porodica.

Die Nobilität der Stadt Risano.

1. Bjeladinovich	10. Ivellich †	19. Stjepovich †
2. Carnazza (Cernizza)	11. Lucich †	20. Tichovich †
3. Chincovich	12. Metcovich †	21. Tomanovich †
4. Columbarich	13. Radich †	22. Tomovich (Tomichievich) †
5. Covacich †	14. Rafailovich †	23. Ugrinovich †
6. Crancovich †	15. Rascovich †	24. Vissich †
7. Descovich †	16. Rempich †	25. Vladislavich †
8. Faocich †	17. Rhicich †	
9. Gliubatovich †	18. Salatich (Sazlatich) †	

Slika 2 Risanske plemićke porodice prema grbovniku fon Rosenfelda iz 1873. godine⁷. Stjepovići su zabilježeni pod rednim brojem 19.

Iz redova navednih porodica birani su i suđe (sudije) u Risnu, a neki su uspijevali i da se malo više izdignu. Kapetan Petar Nikov Stjepović iz Risna bio je jedan „od sudaca kmetova i Bog u dobar čas“ koji je potpisao presudu „sentenciju“ 22. novembra 1752. godine na Toploj u sporu između hercegnovskih Komnenovića i risanskih Vlastelinovića.⁸

Možda najistaknutija osoba iz bratstva Stjepović u XVIII vijeku jeste Stefan Stjepović iz Risna. Na nekim mjestima je zapisan kao Stefan Stjepović, a na nekim kao Stijepo ili Stjepan Stjepović. To nije neobično s obzirom da su ova imena nastala iz istog korijena pa je u prevodu dolazilo do greške. On je uspio da se od suđe u Risnu izdigne do titule sopraitendenta Kotora što bi bio ekvivalent današnjoj tituli gradonačelnika. Povjerenu dužnost obavljao je u periodu između 60-tih i 80-tih godina XVIII vijeka, što se može zaključiti iz pisama vladike Vasilije Petrovića⁹ i vladike Save Petrovića (pisma u periodu između 1767-1775. godine), kao i iz knjige krštenih (1719-1826) parohije kotorske iz Crkve Sv. Luke u Kotoru gdje je često bio pozivan da krsti djecu kao ugledna ličnost. Pored imena mu je obavezno bila ispisivana titula.

Stefan Stjepović (u orginalu na ital. Stefan, a preveden kao Stjepan) je 24. juna 1763. godine, kao suđa uz još 5 predstavnika iz plemićkih porodica, izdao potvrdu za braću Petra i Šimuna, knezove Bjeladinoviće, sinove gospodina kapetana i kneza Miloša Bjeladinovića.¹⁰ Samo šest dana kasnije, 30. juna 1763.

⁷ Von Rosenfeld, Carl Georg Friedrich Heyer, *Der Adel des Königreichs Dalmatien*, 1873, str. XIX.

⁸ Komar, Goran, *Ćirilski dokumenta arhiva u Herceg Novom : političko-upravni spisi i ćirilski dokumenta manastira Savine -18. vijek (1689-1825)*, Trebinje; Herceg Novi, 1998, str. 124.

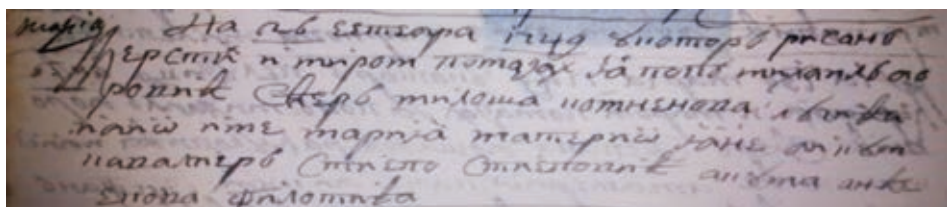
⁹ Stanojević, Gligor, Vasić, Milan, *Istorija Crne Gore*, Knjiga 3, Tom 1, Podgorica, 1975, str. 352.

¹⁰ Bjelovučić Zvonimir, Knezovi Bjeladinovići iz Risna, *Narodna starina*, Zagreb, 24, 1932, str. 455.

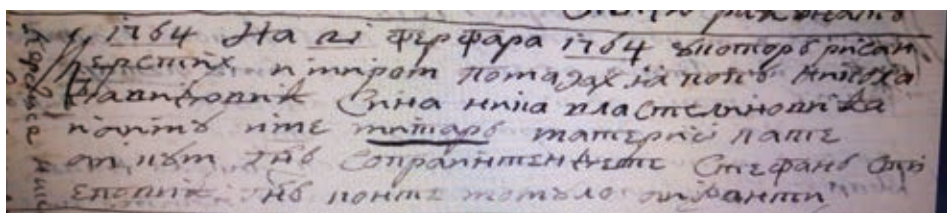
godine, takođe se spominje kao jedna od osoba koju je Zbor Rišnjana zadužio i oponumocio da napravi troškovnik oko crkve.¹¹

Sopraitendente Stijepović se spominje i u jednom pismu Krivošijana koji su se žalili vanrednom providuru Dieđu na Turke iz Trebinja.¹²

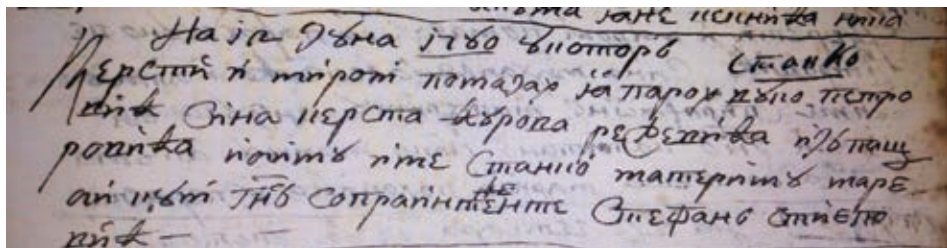
Na početku ovoga rada prikazan je porodični grb za koji postoji mogućnost da je bio lični grb upravo Stefana Stijepovića, kao varijacija porodičnog grba. Pored prezimena na grbu piše slabo čitljiva skraćena Stef. što upućuje na njega.

Slika 3 Prvi pomen Stefana (Stijepa) Stijepovića 1749. godine¹³

Slika 4 Prvi pomen Stefana (Stijepa) Stijepovića
21. februara 1764. godine kao sopraitendentea u crkvenim knjigama¹⁴

Slika 5 Posljednji pomen Stijepa (Stefana) Stijepovića
12. juna 1780. godine kao sopraitendentea u crkvenim knjigama¹⁵

¹¹ ČUK VI-2, Zbirka dokumenata kolekcionara Boška Čukovića, Istorijski arhiv Kotor

¹² Komar, Goran, *Čirilska dokumenta arhiva u Herceg Novom: političko-upravni spisi i čirilska dokumenta manastira Savine - 18. vijek (1689-1825)*, Muzej Hercegovine, Trebinje; Herceg Novi, 1998, str. 367.

¹³ Krštenice iz Crkve Sv. Luke u Kotoru (1719-1826).

¹⁴ Isto.

¹⁵ Isto

226

Надинѣнденѣу Сѣијеѣу Сѣијеѣовиѣу
1. XII 1767.

Пресвиѣтли господине, господине мој мили,
 Ја се чудим што се ужиже на мене пресвиѣтли преузвишени господин бѣнерâ. Ја овога Шћепана, који је запâ у земљу његову у Махине, довео га нијесам. Звâ га нијесам. Оцарио га нијесам. Не знам ни сад тко је, тако ми тога свијета! Но се чудим што се свијет помамио. И турско, и принципово, све трчи к њему. Али ће бит велико добро али велика збрка. А ја га не могу изагнат сад, господине, зашто ја немам те снаге. Сад се утврдио али с Богом али баволом. Ето, сва Црна Гора с њим. И Приморје све се помамило. Ни се зна тко је судит ни тко није. Не знам доклен ће ово дурат. Но ја, сиромах старац, изгибох от јада гледајући чудо што се чини. А Ви ме давите с друге банде. А крив нијесам ни вама ни друзијема, тако ми Бога и пресвете Богородице! Нâко кâ и Ви друго не знам ништа, но ме ћерате на правду Бож[ј]у. Ма фала Богу, ја ћу трпѣт докле ми Бог пошље које избављеније. И Бог Вас веселио!

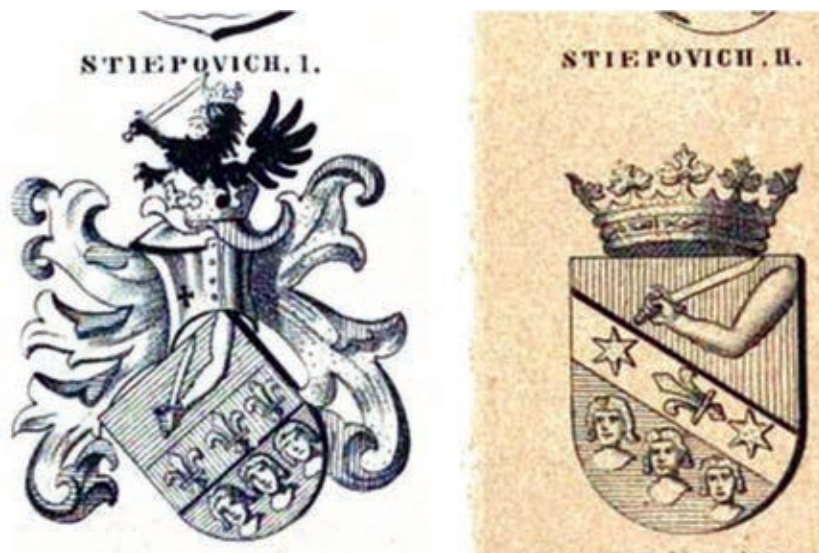
1767, дек[евра?] 1.

Ваш пријатељ владика
Сава на службу

Адреса: Пресвиѣтлому господину господину кавалијеру Стијепу Стијеповиѣу софраитеденту, у Котор

Оригинал писан руком владике Саве.
ЗЈТ 8711—XXIV/a-22.

Pored kapetana i suđa, Stijepovići su bili i pomorci. *Andrija Stijepović* iz Risna bio je patrun koji je 1745. godine došao iz Albanije sa svojim brodom tartanom da iskrcu topove¹⁶. Pomorac *Vaso Stijepović* se spominje 1799. godine da je plovio svojim brikom po Jadranskom moru i pored strogih ratnih ograničenja.¹⁷

Slika 7 Grbovi iz grbovnika fon Rosenfelda iz 1873. godine¹⁸

Što se tiče grbova, interesantno je da je do sada za područje Risna, kao malog lučkog naselja, identifikovano i obrađeno 39 plemićkih grbova po čemu je nadmašio Herceg Novi, Perast, Dobrotu, Prčanj i Budvu.¹⁹ Dosad je zabilježeno 5 varijanti porodičnog grba Stijepovića. Jedna varijanta se nalazi u porodičnoj zbirci porodice Rašković u Rimu, dvije varijante u grbovniku kod fon Rosenfelda, a preostale dvije kod Rajstapa. Dva grba kod fon Rosenfelda i Rajstapa su izuzetno slični i razlikuju se u detaljima oko grba kao što su plašt, kaciga ili kruna, tako da se ova 4, kada su u pitanju elementi na štitu mogu svesti na dva grba. Među njima je teško razlučiti koji je bazični, a koji je lični grb pripadnika bratstva. Drugi grb po redu kod Rajstapa, sa kosim prevezom, po predanju se nalazio uklesan u kamenu na kući Jova Simovog Stijepovića u Risnu. Međutim, kako je kuća razrušena u Drugom svjetskom ratu ne postoje materijalni dokazi koji bi potkrijepili tvrdnju o njegovom postojanju.

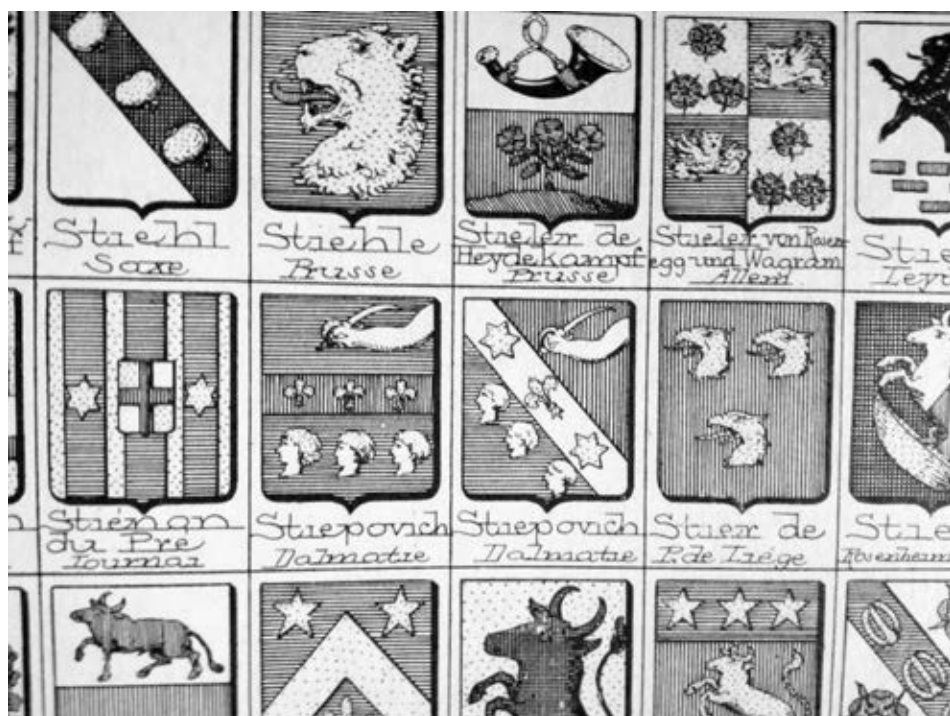
¹⁶ Butorac, Pavao, *Kulturna povijest grada Perasta*, Perast, 1999.

¹⁷ Zloković, Ignjatije, *Iz istorije pomorstva i trgovine Risna, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, Kotor, 1966, XIV.

¹⁸ Von Rosenfeld, Carl Georg Friedrich Heyer, *Der Adel des Königreichs Dalmatien*, 1873, taf. 68.

¹⁹ Kampe, Leonid, *Nedoumice u heraldici risanskih Čukovića*, Beograd, 2017.

Elementi na štitu su uobičajeni heraldički simboli koji se mogu naći u heraldici. Ruka sa mačem ili sabljom je čest simbol na grbovima, mada neki heraldičari smatraju da se najviše veže za Primorje, zatim za Hercegovinu ili Bosnu. Isti simbol se nalazi na grbu Risna. Drugi zajednički simbol na grbu grada i grbovima Stijepovića je heksagram. Tri glave mogu da predstavljaju porodičnu legendu o trojici braće od kojih su nastala tri roda, ili je u pitanju asocijacija na tri lavlje glave sa grba Dalmacije. Pored ovih simbola možemo primijetiti i krin (ljiljan) koji je dominantan simbol u heraldici Kotromanića pa je vjerovatno da ovaj elemenat grba ukazuje na starobosansko porijeklo po fon Rosenfeldu.

Slika 8 Grbovi Stijepovića prema Rajtstapu, drugi red po sredini ²⁰

²⁰ Rietstap, J. B., *Armorial Général* (1884 – 1887), knj. V, tab CCLIII.

Slika 9 Grb prema Rajstapovom Grand Armorial-u koji je obojen prema opisu Blazona iz II toma²¹

Padom Mletačke republike 1797. godine većina lokalnog plemstva Boke Kotorske gubi svoje privilegije, jer ih nova uprava Habzburške monarhije (od 1804. Austrijska carevina, a od 1867. Austrougarska monarhija) nije priznavala.

Zbog promijenjenih društveno-političkih okolnosti, ali i zbog povlačenja jedrenjaka iz upotrebe, uslijedile su masovne migracije Bokelja u Trst i Ameriku. Od Stijepovića koji su se odselili u Ameriku, najviše se istakao Majkl Entoni „Majk“ Stepović (1919-2014), koji je bio posljedni teritorijalni guverner Aljaske. Bio je sin Marka Stijepovića (kršteno ime Lazar) koji je emigrirao 1892. godine iz Risna u Ameriku. Od Stijepovića koji su pošli u Trst postoje naznake da je Danilo Stjepovih (1912-1941) narodni heroj Italije, porijeklom iz Risna, ali to još nije dokazano.

Danas nema mnogo pripadnika ovoga bratstva u Boki Kotorskoj. Razlog su migracije stanovništva sa ovog područja u SAD, gdje i danas žive porodice Stijepovića, ali i njihovo stradanje u Drugom svjetskom ratu, kada je skoro u jednom danu 30. oktobra 1944. godine poginulo 15 Stijepovića u Risnu, što bi bilo pogubno i za mnogo veća bratstva.

Današnji pripadnici ovoga bratstva znaju svoje pretke do početka XIX vijeka, a neki i do sredine XVIII vijeka. Ovi podaci provjerljivi su u matičnim

²¹ Rietstap, J. B., Armorial Général“ (1884 – 1887), knj. II, str. 842.

knjigama (rođenih, vjenčanih, umrlih) parohijalne Crkve Sv. Petra i Pavla u Risnu, koje se uredno vode od 1826. godine. Za potpunu genealošku razradu porodičnog stabla, pogotovo za XVIII vijek, potrebni su i drugi istorijski izvori. Njih je, nažalost, malo sačuvano jer su značajni dokumenti, kao što su dokumenti Risanske komunitadi za vrijeme mletačke vladavine, izgubljeni.

Značajan doprinos bogatoj istoriji Boke Kotorske dala je porodica Stijepović, koja živi u Risnu, odnosno Bokokotorskom zalivu u kontinuitetu više od 400 godina.

Ovaj rad predstavlja kratki istorijski pregled bratstva Stijepović iz Risna kroz različite istorijske izvore od početka XVI vijeka do današnjih dana. U rad su uključene neke ranije poznate informacije koje se ponovo preispituju, kao i relativno nove činjenice koje su iz nekog razloga zanemarene, poput heraldike ovoga bratstva ili ličnosti sopraitendenta Stefana Stijepovića. Cilj ovoga rada jeste da podstakne buduće istraživače na dalju razradu ove teme i da bude polazna osnova za dalja istraživanja.

Slika 10 Austrijski katastar iz 1838. godine, na kojem se jasno vidi u gornjem desnom uglu dio Risna koji se zove Stijepovići²²

²² Sa sajta mapire.eu, originalna katastarska mapa se nalazi u Državnom arhivu u Splitu (539, IV).

Slika 11 Risan, 1876. godine, crvenom bojom zaokruženo naselje Stjepovići u Risnu

Miloš STIJEPOVIĆ

ON THE STIJEPOVIĆS OF RISAN

Summary

The Stijepovićs are an old family of Risan who migrated from Herzegovina most likely during the 16th century. They excelled in battles against the Turks in Venetian – Turkish wars wherefore the Venetian Republic granted them title of nobility. The members of this family were elected town elders, municipal heads, magistrates in Risan and Boka Kotorska, and the family produced a significant number of seafarers. They had their coat of arms in several variations. Probably the most outstanding personality in the 18th century from the brotherhood Stijepović was soprintendente of Kotor, Stefan Stijepović. A part of Risan on all maps was till the second half of the 20th century named Stijepovićs, it was even presented as a separate part though it actually is not correct. By the fall of Venetian Republic the brotherhood lost its privileges, new social – political circumstances are created, which was the reason of frequent migration to the USA and Trieste. A part of Stijepović family has lived in Risan, i.e. in the Boka Bay, continually for over 400 years.

Key words: Stijepovićs (brotherhood), Stijepovićs (settlement, hamlet of Risan), Risan, Stijepo Stijepović, battle of Perast, Venetian – Turkish wars, Vidovićs (brotherhood of Risan), Miletićs (brotherhood of Gornje Ledence).